

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Bakalářská práce

POHLED DĚTÍ Z DĚTSKÉHO DOMOVA SE ŠKOLOU
MĚCHOLUPY NA POBYT V TOMTO TYPU ZAŘÍZENÍ

Vedoucí práce: Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Autor práce: Monika Volejníková
Studijní obor: Sociální a charitativní práce
Forma studia: kombinované studium
Ročník: čtvrtý

2012

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované jihočeskou univerzitou Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 31.3.2012

.....

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Mgr. Markétě Elichové, Ph.D.
za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Obsah

Obsah	4
Úvod	6
1 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy	8
1.1 Diagnostický ústav	8
1.2 Dětský domov	9
1.3 Dětský domov se školou	9
1.4 Výchovný ústav	10
2 Ústavní výchova	10
2.1 Legislativa spojená s ústavní výchovou	10
2.1.1 Zákony upravující výkon ústavní výchovy	11
2.1.2 Ústavní předpisy ČR.....	12
2.1.3 Mezinárodní smlouvy	12
2.2 Důvody pro umístění dětí do ústavů	13
2.2.1 Poruchy chování	14
2.2.1.1 Příčiny vzniku poruch chování	15
2.2.1.2 Typy poruch chování	16
2.2.1.3 Neagresivní poruchy chování	16
2.2.1.4 Agresivní poruchy chování.....	19
2.3 Klienti v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.....	21
2.3.1 Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy	22
2.4 Zaměstnanci ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy	24
2.5 Kontakt s okolím	25
2.6 Volnočasové aktivity a mimoškolní činnost	26
2.7 Finanční zabezpečení	27
2.8 Negativní vliv ústavní výchovy	27

3 Ukončení pobytu v dětském domově se školou	29
4 Dětský domov se školou Měcholupy.....	30
4.1 Organizace výchovných činností	31
4.2 Organizace zájmových činností	32
5 Cíl výzkumu.....	32
6 Metodika	32
6.1 Výzkumný vzorek	33
6.2 Popis sběru dat	36
7 Vyhodnocení rozhovorů	36
7.1 Shrnutí	39
Závěr	42
Seznam použitých zdrojů	43
Seznam příloh.....	47
Abstrakt	50
Abstract.....	51

Úvod

„Rodina může člověku pomoci, ale také ho může úplně zlikvidovat. Nejhorší je, že si nikdo nemůže vybrat, kam se narodí.“¹

Téma bakalářské práce, která je věnována tomu, jak děti z dětského domova se školou (dále jen DDŠ) vnímají pobyt v zařízení tohoto typu, jsem si vybrala proto, že se s touto problematikou setkávám v rámci výkonu svého zaměstnání sociální pracovníce v Dětském domově se školou Měcholupy, a také proto, že téma ústavní výchovy je stále velmi aktuální, přitahuje pozornost odborníků i široké veřejnosti.

Dětské domovy se školou (dříve dětské výchovné ústavy) mají z předchozích dob velmi špatnou pověst. Ve společnosti kolují různé mýty (bití dětí, holení hlav za útěky, vytahané tepláky) a málokdo si pod tímto pojmem vybaví něco pozitivního. Je smutné, že těmto představám nepodléhá jen laická veřejnost, ale v některých případech i s DDŠ velmi úzce spolupracující instituce, jako jsou soudy, pracovníci sociálně právní ochrany dětí atd. Je pak pochopitelné, že rodiče dětí, jež jsou v DDŠ umístěny, toto zařízení nevnímají jako partnera, který jim chce pomoci v reedukaci dítěte, nýbrž jako soupeře, alternativu vězení. To pracovníkům dětského domova se školou v konečném výsledku znesnadňuje jejich práci. Ráda bych proto touto prací ozřejmila, že doby, kdy klienti DDŠ chodili v ústavním oblečení, žili za mřížemi a jejich kontakt s rodinou byl minimální, jsou už minulé. V dnešní době děti mohou nosit vlastní oblečení i jiné ozdoby těla, mohou jezdit domů na každý víkend i prázdniny, dokonce rodiče mohou přenocovat v tomto zařízení, děti mají přístup k mobilním telefonům i internetu, interiér zařízení je zcela civilní. V DDŠ pracují pouze odborně způsobilí zaměstnanci s cílem zkrátit pobyt dítěte v zařízení, pokud to lze, na minimum a vrátit jej zpět do běžné společnosti. Ráda bych, aby nejen laická veřejnost začala vnímat zařízení našeho typu jako reedukační nikoliv represivní zařízení. Možná cíl této práce je ještě aktuálnější v době, kdy je trendem rušit veškerá ústavní zařízení. A jelikož se domnívám, že nejspíše tuto informaci mohou podat jen samotní klienti zařízení, pojala jsem svou práci z pohledu dětí.

V teoretické části, která má 4 kapitoly, se věnuji problematice systému zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a jejich stručným popisem. Na to navazuje druhá kapitola, kde se věnuji přímo výkonu ústavní výchovy, legislativě s tím spojené, jací

¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vyd. PRAHA: Portál, 2004. s. 589. ISBN 80-7178-802-3.

jsou klienti v těchto zařízeních a z jakého důvodu jsou umísťováni, jaká mají práva a povinnosti, jací jsou zaměstnanci v těchto typech zařízení, organizace volného času, finanční a materiální zabezpečení. Ve třetí kapitole jsou rozebrány možnosti opuštění dětského domova se školou. Čtvrtá kapitola popisuje Dětský domov se školou Měcholupy, kde je uskutečněn kvalitativní výzkum.

Cílem praktické části je zjistit, jaký pohled mají samotné děti na pobyt v dětském domově se školou. Cíl práce jsem zjišťovala pomocí polostrukturovaného rozhovoru s osmi dětmi z Dětského domova se školou Měcholupy. V těchto rozhovorech byly zmapovány pocity dětí při obdržení informace, že budou umístěné do zařízení pro výkon ústavní výchovy, jak vnímaly dětský domov se školou bezprostředně po umístění a jak po adaptačním období. Dále co si myslí, že jim pobyt dal a co vzal.

Při vypracování bakalářské práce jsem čerpala z dostupných zdrojů zabývajících se problematikou ústavní výchovy, také jsem využila statistické informace týkající se daného problému. Dále ve své práci odkazuji na internetové zdroje a platnou legislativu.

1 Zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Níže uvedená zařízení zajišťují náhradní výchovnou péči dětem a mládeži ve věku od 3 do 18 let (případně do 19 let) nebo pokud se osoba připravuje soustavně na své budoucí povolání, zařízení jí může poskytovat náhradní výchovnou péči až do 26 let. Děti jsou do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy umisťovány na základě rozhodnutí soudu nebo na základě vydaného usnesení o předběžném opatření.²

Jedná se o tyto zařízení:

- Diagnostické ústavy
- Dětské domovy
- Dětské domovy se školou
- Výchovné ústavy³

V zařízeních je dětem poskytováno plné přímé zaopatření, a to ubytování, stravování, ošacení, učební pomůcky, hygienické potřeby, kapesné, úhrada zdravotní péče, atd.⁴

1.1 Diagnostický ústav

Diagnostické ústavy lze rozdělit na dětské diagnostické ústavy, ty jsou určeny pro děti do ukončení povinné školní docházky, a diagnostické ústavy pro mládež, které jsou určeny pro děti po ukončení povinné školní docházky do zletilosti. Do tohoto typu zařízení jsou umisťovány děti s ústavní či ochrannou výchovou nebo ty, u kterých soud rozhodl o předběžném opatření. Na základě výsledků komplexního vyšetření, zdravotního stavu a volné kapacity ostatních zařízení pak diagnostický ústav umisťuje děti do dětských domovů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů, další možností je dítě vrátit zpět do rodiny.⁵

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4 a nejvíce 8 dětí. Diagnostický ústav plní funkce diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační, související s umisťováním dětí do

² Srov. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

³ Srov. tamtéž

⁴ Srov. DVOŘÁK, M. *Systém náhradní výchovy* [online]. s. 12 [cit. 9. ledna 2012]. Dostupné na internetu: http://www.anv.cz/System_nahradni_vychovy.pdf

⁵ Srov. tamtéž. s. 3

zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem. Další je funkce koordinační, která směřuje k prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu. Na základě komplexní zprávy sděluje písemně diagnostický ústav orgánům sociálně-právní ochrany dětí údaje o dětech vhodných k osvojení nebo ke svěřeni do pěstounské péče. Při umístění dítěte se dbá na to, aby bylo dítě co nejbližší bydlišti osob odpovědných za výchovu nebo zákonných zástupců, pokud by tím nebyl ohrožen mravní vývoj dítěte. Pobyť v diagnostickém ústavu trvá zpravidla 8 týdnů.⁶ Seznamy na internetových stránkách Asociace náhradní výchovy uvádí, že je v České republice počet právnických osob, které vykonávají činnost diagnostických ústavů, 14.⁷

1.2 Dětský domov

Klientelu dětského domova tvoří děti od 3 do 18 let, přičemž tato doba může být za určitých podmínek prodloužena až do 26 let. Do dětských domovů mohou být umístěny i nezletilé matky s jejich dětmi. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina. V dětském domově lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, přičemž každou tvoří minimálně 6 a maximálně 8 dětí, zpravidla různého věku a pohlaví. Sourozenci se zpravidla zařazují do stejné skupiny. Dětský domov pečuje o děti podle jejich individuálních potřeb. Plní zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Dětský domov zajišťuje zpravidla péči o děti, které nemají závažné poruchy chování.⁸

Seznamy na internetových stránkách Asociace náhradní výchovy uvádí, že je v České republice počet právnických osob, které vykonávají činnost dětských domovů, 146.⁹

1.3 Dětský domov se školou

Toto zařízení poskytuje péči dětem s nařízenou ústavní výchovou a vážnými poruchami chování, které vyžadují výchovně léčebnou péči – pro přechodnou či trvalou duševní

⁶ Srov. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁷ Srov. Asociace náhradní výchovy. *Seznamy zařízení*. [online]. [cit. 20.12.2011]. Dostupné na internetu: <http://www.anv.cz/seznam-zarizeni>

⁸ Srov. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁹ Asociace náhradní výchovy. *Seznamy zařízení*. [online]. [cit. 20.12.2011]. Dostupné na internetu: <http://www.anv.cz/seznam-zarizeni>

poruchu, nezletilým matkám s nařízenou ústavní výchovou či uloženou ochranou výchovou a jejich děti. Dětský domov se školou (dále jen „DDŠ“) přijímá děti starší 6-ti let do ukončení povinné školní docházky. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina. V tomto typu zařízení lze zřídit nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin, tu pak tvoří minimálně 5 a nejvíce 8 dětí různého věku a pohlaví. V DDŠ je zpravidla škola součástí zařízení.¹⁰

Seznamy na internetových stránkách Asociace náhradní výchovy uvádí, že v České republice je 30 dětských domovů se školou.¹¹

1.4 Výchovný ústav

Do výchovného ústavu jsou umísťovány děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u kterých byla nařízena ústavní výchova či uložena ochranná výchova. Účelem tohoto zařízení je především vzdělávat a vychovávat. Do výchovného ústavu může být umístěno i dítě starší 12 let, kterému soud uložil ochrannou výchovu a jeho chování je tak závažné, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou. Základní organizační jednotkou je výchovná skupina. Ve výchovném ústavu je možno zřídit minimálně 2 a nejvíce 6 výchovných skupin, které mohou být tvořeny nejméně 5 a nejvíce 8 dětmi. Při výchovném ústavu se zřizuje základní či speciální škola jako jeho součást. K výchovnému ústavu může být jako jeho součást zřízena i střední škola.¹²

Seznamy na internetových stránkách Asociace náhradní výchovy uvádí, že je v České republice 33 výchovných ústavů.¹³

2 Ústavní výchova

2.1 Legislativa spojená s ústavní výchovou

Níže uvádím základní právní předpisy, které upravují výkon ústavní a ochranné výchovy.

¹⁰ Srov. DVOŘÁK, M. *Systém náhradní výchovy* [online]. Str. 13 [cit. 9. ledna 2012]. Dostupné na internetu: http://www.anv.cz/System_nahradni_vychovy.pdf

¹¹ Asociace náhradní výchovy. *Seznamy zařízení*. [online]. [cit. 20.12.2011]. Dostupné na internetu: <http://www.anv.cz/seznam-zarizeni>

¹² Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

¹³ Asociace náhradní výchovy. *Seznamy zařízení*. [online]. [cit. 20.12.2011]. Dostupné na internetu: <http://www.anv.cz/seznam-zarizeni>

2.1.1 Zákony upravující výkon ústavní výchovy

- *Zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.*

Tento zákon upravuje výkon ústavní výchovy v diagnostickém ústavu, dětském domově, dětském domově se školou a výchovném ústavu, dále upravuje práva a povinnosti dětí s nařízenou ústavní výchovou či uloženou ochrannou výchovou a osob odpovědných za výchovu těchto dětí.¹⁴

- *Zákon o rodině č.94/1963 Sb.*

Zákon o rodině upravuje především vztahy mezi rodiči a rodičovskou zodpovědností, dále pak například vyživovací povinnost, pěstounskou péči, osvojení, poručnictví, opatrovnictví, nařízení ústavní výchovy a určení rodičovství.¹⁵

- *Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí*

Tento zákon upravuje především ochranu práv dítěte, ochranu oprávněných zájmů dítěte včetně ochrany jeho jmění a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.¹⁶

Další zákony, které se týkají této problematiky, jsou: Správní řád č. 500/2004 Sb., Trestní zákon č. 140/1961 Sb., Občanský soudní řád č. 99/1963 Sb., Zákon o Veřejném ochránci práv č. 349/1999 Sb. a další.

¹⁴ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. O výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních

¹⁵ Srov. Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině.

¹⁶ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

2.1.2 Ústavní předpisy ČR

- *Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.*

Tady je důležitý především článek 32, který upravuje práva dětí a rodičů.¹⁷

2.1.3 Mezinárodní smlouvy

„Níže uvedené mezinárodní smlouvy jsou v České republice závazné na základě článku 10 Ústavy ČR. Stanoví-li mezinárodní smlouva něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.“¹⁸

- *Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.*

Úmluva o právech dítěte je mezinárodní konvence, která stanovuje občanská, politická, ekonomická, sociální a kulturní práva dětí. Byla přijata dne 20. listopadu 1989, a to Valným shromážděním OSN. Dodržování této úmluvy kontroluje Výbor pro práva dítěte OSN.¹⁹

- *Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb.m.s.*

Evropská úmluva o výkonu práv dětí byla přijata dne 25. ledna 1996 ve Štarsburku, v platnost vstoupila dne 1. července 2000. Tato smlouva vstoupila v platnost v České republice dne 1. července 2001.

Účelem této úmluvy je podporovat práva dětí v jejich nejlepším zájmu.²⁰

¹⁷ (1) Rodičovství a rodina jsou pod ochranou zákona. Zvláštní ochrana dětí a mladistvých je zaručena.
(2) Ženě v těhotenství je zaručena zvláštní péče, ochrana v pracovních vztazích a odpovídající pracovní podmínky.

(3) Děti narozené v manželství i mimo ně mají stejná práva.

(4) Péče o děti a jejich výchova je právem rodičů; děti mají právo na rodičovskou výchovu a péči. Práva rodičů mohou být omezena a nezletilé děti mohou být od rodičů odloučeny proti jejich vůli jen rozhodnutím soudu na základě zákona.

(5) Rodiče, kteří pečují o děti, mají právo na pomoc státu.

(6) Podrobnosti stanoví zákon.

¹⁸ Dokument: *Děti z ústavů !Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte.* [online].[cit.14.ledna 2012]. Dostupné na internetu:

<http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf>

¹⁹Srov. Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

²⁰ Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb.m.s.

- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod č. 209/1992 Sb.
Úmluva o ochraně lidských práv a svobod byla sjednána v Římě dne 4. listopadu 1950 a dnem 18. března 1992 vstoupila v platnost pro ČSFR.²¹

2.2 Důvody pro umístění dětí do ústavů

Česká republika se řadí mezi státy, kde je umístěno nejvíce dětí v zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Podle údajů Ministerstva zdravotnictví, Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstva práce a sociálních věcí je v zařízeních ústavní péče umístěno okolo 20 000 dětí. Důvodem k umístění dětí do ústavů je nejčastěji selhání určitých funkcí rodiny.²²

Důvody k nařízení ústavní výchovy ukládá zákon č. 94/1963 Sb. o rodině § 46 odst. 1, kde je stanoveno: *„Jestliže je výchova dítěte vážně ohrožena nebo vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo jestliže z jiných závažných důvodů nemohou rodiče výchovu dítěte zabezpečit, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (§ 42 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí). Jestliže je to v zájmu nezletilého nutné, může soud nařídit ústavní výchovu nebo dítě svěřit do péče zařízení vyžadující okamžitou pomoc i v případě, že jiná výchovná opatření nepředcházela. Z důležitých důvodů může soud prodloužit ústavní výchovu až na jeden rok po dosažení zletilosti.*

(2) Před nařízením ústavní výchovy je soud povinen zkoumat, zda výchovu dítěte nelze zajistit náhradní rodinnou péčí nebo rodinnou péčí v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, které mají přednost před výchovou ústavní. Pominou-li po nařízení ústavní výchovy její důvody nebo lze-li dítěti zajistit náhradní rodinnou péči, soud ústavní výchovu zruší.

(3) Bylo-li nařízeno opatření podle odstavce 1, je soud povinen nejméně jednou za 6 měsíců přezkoumat, zda trvají důvody pro nařízení tohoto opatření nebo zda není možné zajistit dítěti náhradní rodinnou péči. Za tím účelem zejména

a) si vyžádá zprávy příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí,

²¹ Srov. Dokument: *Děti z ústavů !Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte.* [online].[cit.14.ledna 2012]. Dostupné na internetu: <http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf>

²² Srov. tamtéž

- b) si opatří vyjádření dítěte, je-li ho dítě s ohledem na svůj věk a rozumovou vyspělost schopné, a
- c) vyzve rodiče dítěte k vyjádření jejich stanoviska.“²³

2.2.1 Poruchy chování

Důvodem pro umístění dětí do dětského domova se školou je převážně rizikové chování dítěte, trestná činnost, zneužívání omamných a psychotropních látek, útky z domova, toulání, záškoláctví atp.

Poruchy chování lze chápat jako nežádoucí chování a vhodnost jednání v určité situaci. Jde o to, aby normy chování dítě znalo a především také používalo. To zpočátku kontrolují rodiče, později by to mělo dítě zvládnout samo i bez kontroly dospělého. Pokud dítě dosáhne tohoto stupně chování, je schopno reagovat pocitem viny, když udělá něco, o čem ví, že je to špatné. Dítě musí být dostatečně rozumově vybaveno, aby bylo schopné chápat podstatu pravidel chování, umět odložit aktuální uspokojení, pokud by to bylo vzhledem k situaci nevhodné.²⁴

„Poruchy chování vyjadřují narušené sociální vztahy k druhým lidem, též vztahy k sobě, což je zdrojem konfliktů a ztíženého společenského soužití.“²⁵

Za poruchové chování můžeme označit nerespektování sociálních norem platné v dané společnosti. Do této skupiny nemůžeme zařadit lidi s mentální retardací, jelikož ti nejsou schopni pochopit význam norem chování. Porucha chování se projevuje neadekvátním chováním vůči ostatním lidem. Příčinou bývá nadměrný egoismus a uspokojování vlastních potřeb a neschopnost empatie. Děti s poruchami chování často nezažily citový vztah, který by jim poskytl pozitivní zkušenost a rozvíjel jejich schopnost vcítění. To může být příčinou toho, že nejsou schopni být ohleduplní k lidem, zvířatům, ale ani věcem. Mezilidské vztahy pro ně mají význam pouze za předpokladu získání nějaké výhody. V dětském věku mohou být poruchy chování dočasný charakter, ale často je můžeme chápat jako signál pro rozvíjející se poruchu osobnosti.²⁶

²³ Zákon 94/1963 Sb., o rodině, v platném znění.

²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4.

²⁵ HARTL, P. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha 1996. s. 150 ISBN 80-90 15 49-0-5.

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4.

2.2.1.1 Příčiny vzniku poruch chování

Příčiny vzniku poruch chování mohou být různé, bývají složeny z většího počtu faktorů, a to biologických i sociálních, které se navzájem ovlivňují.

Jedná se tedy o tyto příčiny:

- **Genetická dispozice** – v dětství se při nesprávném vývoji ukazuje především na úrovni temperamentu. Rizikovým faktorem je impulzivita, snížení zábran, nezávislost na pozitivním sociálním hodnocení. V tomto případě se poruchy projevují již v raném věku a bývají obtížněji výchovně ovlivnitelné. V dospělosti se u těchto jedinců objevují poruchy osobnosti. Obdobným způsobem bývá disponován alespoň jeden z rodičů, a tak lze těžko odlišit dědičnou zátěž od zátěže psychosociální. Existuje zde riziko, že sám rodič se bude chovat problematicky, vychovávat své dítě nevhodným způsobem, přičemž pro něj bude nežádoucím vzorem chování.²⁷
- **Biologické dispozice** – podmíněna narušením struktury či funkcí CNS, často bývá důsledkem porodního postižení, úrazu hlavy, zánětlivého onemocnění mozku apod.²⁸
- **Úroveň inteligence** – děti a dospívající s poruchami chování mívají nižší inteligenci, ale přesto není úroveň inteligence brána jako jeden z faktorů, který by ovlivňoval poruchy chování. Poruchové chování často bývá spojeno se školním selháním, na němž se významně podílí spíše sociokulturní zanedbanost.²⁹
- **Vliv sociálního prostředí** – život v nevhodném prostředí představuje riziko ve smyslu rozvoje nežádoucích způsobů chování. Nejdůležitějším sociálním prostředím je rodina. Dítě zde může pomocí nápodoby nebo identifikace s rodiči osvojit poruchové chování, přijmout odlišný normativní a hodnotový systém. Negativně mohou působit i ostatní sociální skupiny, nejčastěji jde o skupinu vrstevníků, její vliv ale nebude tak významný, pokud rodina poskytuje přijatelné

²⁷ Srov. tamtéž.

²⁸ Srov. tamtéž.

²⁹ ARABADŽIEV, S. *Poruchy chování*. [online]. [cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <<http://sikana.iextra.net/poruchy-chovani>>

zázemí. Její význam pro rozvoj osobnosti má mnohem větší vliv nežli vliv jiných sociálních faktorů.³⁰

2.2.1.2 Typy poruch chování

Typy poruch mohou být rozděleny dle jejich závažnosti, míry souvislosti nebo charakteru poruchového chování. Rozlišují se i podle toho, zda se projevují všude nebo jen ve vazbě na určité prostředí.³¹

Klasifikační systém MKN³² – 10 je rozlišuje na:

- Poruchy chování ve vztahu k rodině
- Poruchy chování vázané na skupinové aktivity v partě³³

V závislosti na charakteru poruch lze rozlišovat:

- Neagresivní poruchy chování, tj. např. lži, záškoláctví, toulání, útky
- Agresivní poruchy chování, tj. např. šikana, vandalizmus. Agresivní poruchy chování porušují a omezují práva jiných lidí, a proto je lze posuzovat jako závažnější.

Tyto poruchy se mohou různým způsobem kombinovat.³⁴

2.2.1.3 Neagresivní poruchy chování

- **Lhaní** – lze chápat jako únik z nepříjemné situace, kterou dítě neumí vyřešit jiným způsobem. Při hodnocení dětských lží je důležitým faktorem, jak často dítě lže, osoby, kterým dítě lže, v jakých situacích dítě lže a také za jakým účelem lže.³⁵

³⁰ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4.

³¹ Srov. THEINER, P. Poruchy chování u dětí a dospívajících. *Psychiatrie pro praxi*. 2007. [online] [cit. 19.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://www.solen.cz/pdfs/psy/2007/02/09.pdf>

³² MKN – mezinárodní klasifikace nemocí

³³ Srov. THEINER, P. Poruchy chování u dětí a dospívajících. *Psychiatrie pro praxi*. 2007. [online] [cit. 19.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://www.solen.cz/pdfs/psy/2007/02/09.pdf>

³⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4.

³⁵ ARABADŽIEV, S. *Poruchy chování*. [online]. [cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://sikana.iextra.net/poruchy-chovani>

Vágnerová rozděluje lhavost do několika skupin, a to:

- ✓ **Pravá lež** – obranný mechanismus, při kterém se dítě potřebuje vyhnout potížím, či získat nějakou výhodu, dítě si uvědomuje, že nemluví pravdu.
- ✓ **Bájkivá lhavost** – projevuje se vymyšlením nepravdivých příběhů, ve kterých jedinec hraje zpravidla hlavní roli. Jedinec vypráví různé neskutečné příběhy, jako by je prožil. Jejich obsah bývá fantastický. K bájně lhavosti jsou disponovány děti s hysteroidními rysy, vyskytuje se také u dětí nějakým způsobem deprimovaných, které mohou kompenzovat svoje potíže alespoň ve fantazii. Obsah příběhů nám signalizuje citlivou oblast, ve které je dítě neuspokojeno.³⁶
- **Záškoláctví** – tím rozumíme záměrné vyhýbání se školní docházky, či nedovolené opuštění školy. Záškoláctví je nejčastější poruchou chování dítěte školního věku. Bývá spojeno s negativním postojem ke škole, může být i reakcí na školní selhání. Při hodnocení záškoláctví je třeba zjistit příčinu, tj. co dítě k útěku ze školy vedlo a jaký je jeho postoj ke škole. Poruchou chování není záškoláctví vyplývající ze *školní fobie*³⁷. Důležitá je též četnost tohoto jednání a způsob provedení. Často jde o děti z dysfunkční rodiny, která neuznává běžné normy a hodnoty, s tím bývá spojené nerespektování autority učitele, povinností a pravidel školy.³⁸
- **Útěky** - jsou závažnější variantou únikového jednání. Dítě řeší svůj problém útekem z prostředí, které je ohrožuje nebo je pro ně jinak nepříjemné, jde o útěky z domova, z ústavního zařízení apod. Podnětem bývá touha po dobrodružství, snaha uniknout výchovným zásahům. Existují různé formy úteků, které mají odlišný projev, ale i různou motivaci.
 - ✓ **Reaktivní, impulzivní útěky** – jsou zkratkovou reakcí na nezvládnutou situaci doma nebo ve škole. Může to být únik před trestem, který dítě

³⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 780. ISBN 978-80-7367-414-4.

³⁷ Školní fobie – chorobný strach z docházky do školy, doprovázený často ranním zvracením, bolestmi hlavy, průjmami, separačně úzkostná porucha chování

³⁸ Srov. ŽEMLIČKOVÁ, G, *Záškoláctví*. [online].[cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://www.nicm.cz/zaskolactvi>

prožívá jako nesnesitelný, nebo od člověka, s kterým dítě nechce žít. Útěk je ale také signálem zoufalství nebo varováním. Dítě se však zpravidla chce domů vrátit a po vyřešení problému se již neopakuje.

✓ **Chronické útěky** – bývají opakované, plánované a připravované, vyplývají obvykle z dlouhodobých problémů. Dítě se zpravidla nechce vrátit. Chronické útěky se objevují především u dětí pocházejících z nefunkčních rodin, kde dítě nemá žádné zázemí, není citově akceptováno, může být i týráno. Může jít také o útěky ze zařízení náhradní výchovy, to může být reakcí na pocit omezení svobody či odtržení od prostředí, jež pro dítě představuje zázemí.³⁹

- **Toulání** – je charakteristické dlouhotrvajícím opuštěním domova, které často navazuje na útěky. Toulají se děti z dysfunkčního prostředí, bez citových vazeb k blízkým lidem. Bývají to starší děti, které jsou schopné se o sebe postarat, většinou kradou, či prostituují, nebo jsou pro tyto účely zneužívány. Dost pravděpodobné je, že začnou zneužívat omamné a psychotropní látky.⁴⁰
- **Krádeže** – je neoprávněné přisvojení si cizí věci. Jsou charakterizované záměrností tohoto jednání. Za krádež se dá považovat situace pouze tehdy, pokud dítě, které věc odcizilo, je na tolik rozumné, aby bylo schopno chápat pojem vlastnictví a uvědomuje si, že porušuje určité normy a dělá něco špatného. Krádež může mít znaky násilí, a to při přepadení a loupeži. Při posuzování krádeže je důležitý způsob provedení, přičemž menší význam představují krádeže malé, neplánované, objevující se převážně u malých dětí. V tomto případě jde o impulzivní reakci, potřeby vlastnit nějakou věc, která se jim líbí, aniž by o svém činu nějak uvažovaly. Mnohem závažnější přečin je pak krádež plánovaná a předem promyšlená. Objevuje se především u dětí staršího školního věku. Nejzávažnější jsou plánované krádeže v partě, kdy má zloděj podporu ostatních členů skupiny a krádež ani nepovažuje za závažnější porušení

³⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 781. ISBN 978-80-7367-414-4.

⁴⁰ Srov. ARABADŽIEV, S. *Poruchy chování*. [online]. [cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <<http://sikana.iextra.net/poruchy-chovani>>

norem. Cíl krádeže může signalizovat, jaké problémy dítě má. Pokud dítě krade pro sebe, má potřebu získat něco, čeho nemůže dosáhnout jiným, sociálně přijatelným způsobem. Je také možné, že dítě se jinému způsobu ukojení svých potřeb nenaučilo. V ojedinělých případech, pokud rodina základním způsobem selhává, může jít i o uspokojení základních potřeb, jako je krádež jídla, pití a ošacení. Další možností je, že dítě krade pro druhé, přičemž příčinou bývá neuspokojená potřeba akceptace dítěte, které je pro ostatní neatraktivní. Typické je, že se krádeže uskutečňují mimo teritorium skupiny, např. doma nebo v nějakém marketu. Dítě může být ke krádežím pro druhé i donuceno, např. šikanou – dítě krade proto, že by mu jinak hrozil trest, kterého se bojí. Dále dítě může krást, aby demonstrovalo své kompetence. Dítěti nejde o materiální zisk, ale potřeba dosáhnout v určité skupině přijatelné sociální prestiže. Dítě krade, aby se vyrovnalo ostatním. Další variantou je, že dítě krade s partou nebo pro partu. Krádeže jsou dány normami party, kde může být krádež jako žádoucí nebo dokonce povinná aktivita. Jedinec krade, aby si udržel svoji pozici ve skupině, a ví, že bude jeho jednání oceněno. Jde o úplné odmítnutí běžných norem a nahrazení jinými, obecně nepřijatelnými.⁴¹

2.2.1.4 Agresivní poruchy chování

Porušování sociálních norem je u agresivního chování spojeno s omezováním základních práv ostatních. Lze je obvykle interpretovat jako nepřiměřený prostředek k uspokojení nějaké potřeby. Vzácněji se samo násilí stává potřebou, kdy dítě uspokojuje například týrání spolužáka. Násilné jednání může být zaměřeno vůči lidem, zvířatům nebo věcem. Jedna z variant agresivní poruchy chování je **šikana**.⁴²

Šikana je zvláštní případ agrese, lze jí definovat jako *“násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit.”*⁴³ V dětské skupině existuje značný tlak na konformitu, který je posilován potřebou vytvářet jednolitou tlupu, kde jsou všichni stejní. Kdo je jiný, nebývá tolerován. Šikana je projevem zneužití a postavení a moci, kterou jedinec

⁴¹ Srov. ARABADŽIEV, S. *Poruchy chování*. [online]. [cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <<http://sikana.iextra.net/poruchy-chovani>>

⁴² Srov. MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd. 2009. ISBN 978-80-247-2310-5

⁴³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 798. ISBN 978-80-7367-414-4.

nějakým způsobem ve skupině získal. Riziko vzniku šikany se zvyšuje, kde již dříve byly zřejmé sklony jednat agresivně. Šikana má s věkem stoupající tendenci.⁴⁴

Šikanující agresor bývá obvykle fyzicky i psychicky zdatný s potřebou neustále se předvádět a dokazovat svoji potřebu před ostatními. Nemívá dostatečně vyvinuté svědomí a za své chování se necítí vinen. Poměrně často jde o jedince, kteří se projevují agresivně již od raného dětství.⁴⁵

Šikanovaná oběť bývá většinou tiché, úzkostné dítě s nízkým sebevědomím. Bývají fyzicky slabé, obézní, či jinak nápadného zevnějšku, jde o děti ne příliš oblíbené, kteří mají nízký sociální status a děti je považují za nesympatické a divné. V různých uzavřených skupinách, jako je např. armáda, vězení, zařízení pro výkon ústavní výchovy, se šikana stala součástí jejich norem. V těchto případech se šikana přenáší i na další generace.⁴⁶

Obecně se rozlišuje šikana skrytá a zjevná.

- ✓ **Skrytá šikana** se projevuje destruktivními aktivitami, jako je např. ničení věcí, ponižování, které jsou zaměřeny proti oběti. Oběti jsou vyloučeny ze skupiny.
- ✓ **Zjevná šikana** pak může mít podobu fyzického násilí a ponižování, psychického ponižování a vydírání nebo destruktivních aktivit proti majetku oběti. Může se realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o kyberšikanu.

Důsledkem šikany může být aktuální ohrožení psychického a somatického zdraví. Zvyšuje sklon k úzkosti, depresi, somatické poruchy pak mívají podobu poruch spánku nebo snížení imunity. U šikanovaných jedinců může dojít až k suicidálnímu chování.

Šikana v ústavním zařízení. Je pravdou, že riziko šikany je v zařízení tohoto typu opravdu velké, jelikož se na jednom místě koncentruje velké množství rizikových dětí. V ústavním zařízení je velká koncentrace dětí s deprivacími projevy, tyto děti mají často zkušenosti s násilím a agresivitou v rodině a nefunkčními vztahy. Společně s typicky internátní výchovou, která se v některých ústavech stále nachází, je pak zřejmé, že riziko šikany je v těchto typech zařízení vysoké.⁴⁷

⁴⁴ Srov. tamtéž. s.798.

⁴⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008, s. 799. ISBN 978-80-7367-414-4.

⁴⁶ Srov. tamtéž. s. 799

⁴⁷ Srov. KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

2.3 Klienti v zařízeních pro výkon ústavní výchovy

Děti jsou do těchto zařízení umisťovány na základě rozhodnutí soudu o ústavní či ochranné výchově nebo na základě usnesení o předběžném opatření o nařízení ústavní výchovy. Do DDŠ jsou děti umisťovány z dětského diagnostického ústavu, kde podstoupí 8 týdenní diagnostický pobyt. Mohou být přemístěny i z dětského domova na základě žádosti o přemístění, kterou dětský domov podá místně příslušnému dětskému diagnostickému ústavu, který o přemístění rozhoduje. Při umisťování dětí do DDŠ se hodnotí existence a míra závažnosti poruch chování dítěte. Hlavními důvody k umístění dětí do DDŠ jsou poruchy chování, především záškoláctví, páchaní trestné činnosti, tzn. krádeže, prostituce, zneužívání alkoholu a jiných omamných látek, a jiné výchovné problémy. Pokud má dítě závažné poruchy chování a má již ukončenou povinnou školní docházku, bývá umístěno do některého z výchovných ústavů.⁴⁸

Jak příčiny těchto poruch, tak jejich závažnost i osobnosti jednotlivých klientů, jsou velice rozličné. Tento fakt komplikuje pracovníkům těchto zařízení nalézt vhodnou pedagogickou metodu, která by byla účinná pro každého jednotlivého klienta. Rozmanitost příčin výchovných problémů a možných působících činitelů znesnadňuje efektivní působení na klienta, jelikož pracovník může pouze odhadovat, co přimělo klienta k patologickému chování, a co tedy má napravovat. Mezi klienty se navíc mnohdy nacházejí i děti, jejichž osobnostní narušení je již nezvratitelné.

Pracovníci v zařízení pro výkon ústavní výchovy mohou působit pouze na klienta, nemohou však nikterak ovlivnit rodinné a širší sociální prostředí, kam se bude klient vracet, a které může mít zásadní vliv na jeho výchovné problémy. Dalším ztěžujícím faktorem je nespolupráce ze strany některých klientů, kteří díky nedostatečně vyvinutému svědomí nemusejí vnímat své chování jako příčinu jejich konfliktů se sociálním okolím, naopak vinu za umístění do tohoto typu zařízení mohou svalovat na druhé, jejichž změnu v přístupu očekávají.

⁴⁸ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. 1.vyd. Praha:Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

2.3.1 Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Práva a povinnosti dětí v zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy upravuje především zákon č. 109/2002 Sb. o ústavní výchově nebo ochranné výchově ve školských zařízeních a preventivně výchovné péči ve školských zařízeních.⁴⁹

Každé dítě má právo při umístění do zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy na seznámení s jeho právy a povinnostmi. Po nezbytně nutnou dobu, po kterou je dítě umístěno v zařízení pro výkon ústavní výchovy, by měla být vždy dodržována práva dítěte, to je zaneseno v zákoně č. 109/2002 Sb. o ústavní výchově § 20 odst. 1, písm. g).⁵⁰

- Dítě s nařízenou ústavní výchovou má právo :
 - ✓ na zajištění plného přímého zaopatření tzn., že zařízení, ve kterém je dítě umístěné, má povinnost zajistit mu stravování, ubytování a ošacení,
 - ✓ na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
 - ✓ na respektování lidské důstojnosti,
 - ✓ na společné umístění se svými sourozenci. *„Nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců, má dítě v souladu s ustanovení § 20 odst. 1 písm. d) zák. č. 109/2002 Sb., právo na respektování rodinných vazeb. Nikoli opominutelným je princip respektování vzájemných vazeb mezi sourozenci, kteří by měli být zásadně umístěni do stejného ústavního zařízení a v jeho rámci pak i do téže rodinné skupiny, nebrání-li tomu opravdu závažné skutečnosti“*⁵¹
 - ✓ na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na jeho povolání, tady je nutno přihlížet k jeho schopnostem, nadání a potřebám,
 - ✓ účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu,

⁴⁹ Srov. BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009

⁵⁰ Srov. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵¹ ŠUSTOVÁ, L., *Analýza důvodů umístění dětí do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra psychologie a speciální pedagogiky. Vedoucí práce PaedDr. Z. Slomek.

- ✓ požádat o osobní rozhovor a uskutečnit osobní rozhovor s pověřeným zaměstnancem orgánu sociálně-právní ochraně dětí, zaměstnancem České školní inspekce, ministerstva nebo orgánu kraje, a to bez přítomnosti dalších osob,
- ✓ na udržování kontaktu s osobami za podmínek stanovených zákonem č. 109/2002 Sb., a to formou korespondence, telefonických hovorů a osobních návštěv,
- ✓ opustit samostatně se souhlasem pedagogického pracovníka zařízení za účelem vycházky, pokud se nejedná o dítě mladší 7 let věku, ředitel může vycházky omezit či zakázat, a to na základě výchovného opatření,
- ✓ přijímat v zařízení s vědomím pedagogického pracovníka návštěvy osob, např. kamarádů, spolužáků, kteří nejsou rodinnými příslušníky či osoby blízké, v rámci výchovného opatření může ředitel zařízení tyto výhody zakázat či omezit, návštěva by neměla narušit denní program dítěte nebo ostatních dětí umístěných v zařízení,
- ✓ právo dítěte vyjádřit svůj názor.⁵²

S dodržováním práv dětí s nařízenou ústavní výchovou jsou spojeny i jejich povinnosti. I s nimi by mělo být dítě při umístění seznámeno.

- Dítě s nařízenou ústavní výchovou má povinnost:

- ✓ Dodržovat potřeby spojené s ochranou bezpečnosti a zdraví,
- ✓ hradit ze svých příjmů náklady spojené přepravou do zařízení, které neoprávněně opustilo nebo se do něj nevrátilo,
- ✓ předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost,
- ✓ dítě je povinno podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není pod vlivem omamných či psychotropních látek, a to i za předpokladu, že mu bude muset být odebrána krev.⁵³

⁵²Srov. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵³Srov. Tamtéž

2.4 Zaměstnanci ve školském zařízení pro výkon ústavní výchovy

V první řadě se o děti starají pedagogičtí pracovníci. Ti vzdělávají a vychovávají děti v souladu s cíli výchovy a vzdělávání, které jsou stanoveny zákonem 109/2002 Sb. a dalšími právními předpisy. Pedagogičtí pracovníci musí splňovat podmínku psychické způsobilosti, která se zjišťuje psychologickým vyšetřením. Psychická způsobilost se prokazuje před vznikem pracovněprávního vztahu v zařízení. Psychologický posudek je platný 7 let. Do skupiny pedagogických pracovníků se řadí ředitel zařízení, vedoucí vychovatel, etoped, vychovatelé, asistenti pedagoga, učitelé.⁵⁴

„Funkční tým zaměstnanců musí být sestaven podle jasné koncepce ústavu. Když koncepce chybí, ústav nepracuje dobře a není přitažlivý ani pro potenciální zaměstnance. Přibírání nových zaměstnanců se potom opírá o osobní sympatie a ústav se stává zaopatřovacím zařízením nejen pro klienty, ale i pro personál. Potřeby personálu pak snadno získávají vrch nad potřebami klientů a ústav začne degenerovat. Je-li jasně určeno, komu má ústav sloužit a jak, je také jasné, kdo v něm má pracovat. Před přijetím nového pracovníka, by mělo mít vedení ústavu jasno o jeho pracovní náplni, o cílech jeho práce, a mělo by zvážit, co indikuje, že nový pracovník, bude schopen těchto cílů dosahovat.“⁵⁵

Úroveň práce všech zaměstnanců je kontrolována různými institucemi, jako je Česká školní inspekce, Veřejný ochránce práv, pravidelnými návštěvami státního zástupce a také zaměstnanců sociálně-právní ochrany dětí. To napomáhá k omezování *institucionalizace*⁵⁶, která byla v minulosti běžným jevem ústavních zařízení.

Vychovatel nesupluje rodiče, jeho funkcí je organizace skupinového života a přijetí dítěte i s jeho životním traumatem. Pomáhá dítěti srovnat se s minulostí a řešit jeho aktuální problémy. Děti chtějí vychovatele, který zaujme a získá si je, může být jejich oporou.⁵⁷

⁵⁴ Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵⁵ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 130. ISBN 80-85850-76-1

⁵⁶ Institucionalizace – soubor negativních vlivů působících na osoby dlouhodobě pobývajících v uzavřených ústavních institucích. Instituce tohoto druhu omezují člověka prostorově, omezují jeho soukromí, příležitosti ke kontaktu s rodinou a s jinými lidmi, omezují možnosti svobodné volby, mají zásadní vliv na jeho myšlení i chování. Dlouhodobý pobyt v ústavní instituci snižuje způsobilost člověka k životu mimo ni. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 86. ISBN 80-7178-549-0

⁵⁷ Srov. ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 144 s. ISBN 978-80-7367-318-5.

Další skupinou zaměstnanců v zařízení jsou nepedagogičtí pracovníci. Tím se rozumí zaměstnanec zařízení, který vykonává jinou než pedagogickou činnost a splňuje kvalifikační předpoklady stanovené zaměstnavatelem a zvláštním právním předpisem. Jedná se zejména o sociální pracovníky, psychology, ale i ostatní, kteří se starají o chod zařízení, jako je ekonom, kuchařky, údržbář, řidič, pradlena, uklízečka atd.⁵⁸

Na pedagogické pracovníky se nyní kladou poměrně vysoké nároky. Minimální vzdělání u vychovatele by mělo být středoškolské spojené se studiem dvouletého oboru Speciální pedagogika v rámci celoživotního vzdělávání na vysoké škole. V dnešní době je ale spousta vychovatelů, co mají vyšší vzdělání – bakalářské či magisterské v oborech vychovatelství, speciální pedagogika, etopedie, psychopedie, apod. Stejně nároky se kladou i na učitele, kteří musí mít vysokoškolské vzdělání, a také se zaměřením na speciální pedagogiku. Odborné vzdělání by mělo zaručit lepší přístup k problémovým dětem umístěným v zařízeních pro výkon ústavní výchovy.⁵⁹

2.5 Kontakt s okolím

- **Návštěvy dětí v dětském domově se školou realizované Orgánem sociálně – právní ochrany dětí.**

Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně právní ochraně dětí ukládá sociálním pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí povinnost sledovat dodržování práv dítěte v ústavní péči. Obecní úřady s rozšířenou působností sledují zejména rozvoj duševních a tělesných schopností dětí, podporují sourozenecké vazby tak, aby byli umístováni společně, posuzují, zda nadále trvají důvody pro pobyt dítěte v ústavním zařízení a zjišťuje vývoj vztahů mezi rodiči a dětmi. Zaměstnanci obcí s rozšířenou působností jsou povinni navštívit dítě umístěné v zařízení nejméně jednou za 3 měsíce. Zaměstnanec OSPOD je oprávněn hovořit s dětmi bez přítomnosti dalších osob, zejména zaměstnanců ústavního zařízení, má také právo nahlížet do dokumentace dítěte.⁶⁰

- **Návštěvy blízkých osob**

Návštěvy osob blízkých osob jsou již uvedeny v právech dítěte.

⁵⁸ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

⁵⁹ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁶⁰ Srov. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

- **Pobyty mimo zařízení realizované dětmi**

Pobyt mimo zařízení u rodičů nebo jiných fyzických osob povoluje ředitel zařízení v souladu se zákonem č. 109/2002 Sb. § 23,24, a to pouze za podmínky, že k pobytu dal souhlas místně příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Při delším pobytu mimo zařízení (např. letní prázdniny) mohou zaměstnanci OSPOD povolit pobyt pouze na prvních čtrnáct dnů, když pobyt probíhá bez problémů, je možné pobyt neomezeně prodlužovat, to vše v souladu se zákonem č. 359/1999 Sb. § 30odst. 2. Souhlas s pobytem je vydáván po prověření prostředí, ve kterém má dítě pobývat.⁶¹

- **Vycházky mimo zařízení**

Písemný souhlas není třeba pro vycházky ústavního zařízení, které nejsou spojeny s přenocováním dítěte mimo zařízení. Vycházky dětí bývají určeny vnitřním řádem zařízení.⁶²

- **Zájmové činnosti mimo zařízení**

Zařízení pro výkon ústavní výchovy umožňují dětem navštěvovat zájmové kroužky poblíž místa, kde zařízení sídlí.

2.6 Volnočasové aktivity a mimoškolní činnost

Umět si zorganizovat a vyplnit volný čas je pro každého velice důležité. Pro většinu dětí v ústavním zřízení je organizace volnočasových aktivit obtížná. Do takovýchto zařízení přicházejí děti, které svůj volný čas tráví nevhodně, s rizikovou partou apod. Děti až v ústavním zařízení přicházejí na to, co je baví a jak je možné odpoledne po příchodu ze školy trávit čas. Děti se učí základním činnostem, jako je příprava do školy a udržování pořádku. Poznávají různé druhy zájmových činností a samy si pak mohou vybrat, které činnosti se budou věnovat. V dětských domovech se školou a výchovných ústavech se musí dbát na zřetel povaha dětí, zájmové kroužky pak bývají více omezené, např. počtem dětí. V dětských domovech, kde se soustřeďují děti bez výchovných problémů, jsou možnosti širší.

Koná se i velké množství celostátních soutěží v různém odvětví, kde se děti s nařízenou ústavní výchovou setkávají a mezi sebou i zařízeními soutěží.

⁶¹ Srov. Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. In Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

⁶² Srov. BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009.

2.7 Finanční zabezpečení

Dětem, které jsou umístěny v zařízeních pro výkon ústavní či ochranné výchovy, náleží dle zákona 109/2002 Sb. o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních kapesné, jehož výše se určí na základě věku dítěte a dnů strávených v zařízení. Do 6-ti let věku činí za kalendářní měsíc nejvíce 45,-Kč. Dětem od 6 do 10 let věku náleží kapesné ve výši maximálně 120,-Kč. Od 10 do 15 let věku dítěte je částka nejvíce 212,-Kč a u dětí starších 15 let činí kapesné nejvýše 300,-Kč. Nejméně musí kapesné činit dvě třetiny z uvedených částek. Na kapesné nemá nárok dítě, které je na útěku ze zařízení nebo ve výkonu vazby nebo ve výkonu trestu odnětí svobody.⁶³

2.8 Negativní vliv ústavní výchovy

Podle Matouška je jedním z nejzávažnějších rizik dlouhodobého pobytu v ústavu institucionalizace a tzv. *Hospitalismus*⁶⁴, což je stav dobré adaptace na ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na civilní život. Klient má v ústavu plné zaopatření, někdo pro něj vaří, stará se o jeho finance, topí, organizuje práci, volný čas. Klient se setkává s omezeným počtem spoluobyvatel ústavu a s ne příliš početným týmem zaměstnanců. Pohybuje se v omezeném prostoru ústavu a jeho blízkém okolí. Pro klienty je mnohem jednodušší orientovat se v tomto redukováném prostředí, než v nepřehledném vnějším světě.⁶⁵

Důsledky institucionální péče jsou jednak v oblasti socioemočního vývoje, tzn. obtíže s navazováním citových vazeb, nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost, nízká sebedůvěra, špatné zvládnutí stresových situací a také napomáhá k rozvoji psychických poruch, tj. častý výskyt psychických obtíží, časté užívání psychiatrické medicíny, vyšší potřeba speciální psychiatrické péče. V DDŠ se svou specifickou klientelou však dle mého názoru kauzalitu příčin a důsledků lze obtížně určit.

U dětí, které vyrůstají v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy, je nutné počítat s výskytem vlastností, které budou komplikovat navazování vztahů a rozvoj

⁶³ Srov. BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009. In Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁶⁴ Hospitalismus – syndrom vývojových poruch dítěte jako následek nedostatečného množství potřebných podnětů při delším umístění dítěte v nemocnici nebo v jiném kolektivním zařízení, HARTL. P., *Psychologický slovník*. 3. Vydání Praha 1996. s. 64. ISBN 80-90 15 49-0-5.

⁶⁵ MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: SLON, 1999, s. 118. ISBN: 80-85850-76-1.

duševních schopností, což je např. deficit rozumových schopností, *psychická deprivace*⁶⁶ nebo tělesné a duševní nemoci. Prostředí ústavu navíc limituje příležitosti k vytváření vazby na dospělé a k různým typům prostředí.⁶⁷

Velkým negativem je velká kumulace rizikových dětí na jednom místě, a tím pádem velké riziko šikany. Dalším negativem je nepřipravenost dětí odcházejících ze zařízení po výkon ústavní výchovy. Děti vyrůstající v ústavech se hůře orientují v mezilidských vztazích, neumí řešit konflikty, hůře se orientují v morálních normách, mají nízké sebehodnocení.⁶⁸

Přestože jsou děti v domovech chráněny před přímým vlivem nefungující rodiny či jinými špatnými vlivy, v mnoha směrech ztrácejí. Dospělí jedinci, kteří ve své plnoletosti opouští tato zařízení, musí čelit mnoha problémům. Patří mezi ně například problém s plněním rolí ve vztahu, v rodině, ve společnosti. V zařízeních takového typu chybí vzory chování, a proto nevědí, jak se v každodenních situacích zachovat. Navíc problém s vykonáváním rolí v rodině hrozí následným odebráním vlastních dětí, umístěním je do ústavní výchovy a tedy zacyklením celé situace.

Děti vycházející z ústavů mají problémy najít si práci, dosahují často nižšího vzdělání a možnost uplatnění se na trhu práce se snižuje. Také je tu větší riziko náchylnosti k sociálně patologickým jevům, děti žijí ze dne na den, přičemž stále očekávají pomoc druhých, ale až po opuštění zařízení zjistí, že jsou na všechno samy, nastává u nich náchylnost k chudobě, nezaměstnanosti, bezdomovectví atp.

Přes všechny nedostatky ústavní péče je nutné připomenout, že zařízení náhradní péče často doslova zachraňují životy. V dnešním dětském domově se školou se již zaměstnanci snaží vedlejšími negativními jevy ústavní péče, jako je třeba hospitalismus, co nejvíce zabránit, např. cílenými pobyty dětí mimo DDŠ. Je nutné připomenout, že k negativním vlivům ústavní výchovy, o kterých jsem se v této kapitole zmínila, dochází zejména při dlouhodobých pobytech dětí v zařízení, přičemž současný trend je

⁶⁶ Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojit některou z jeho základních (vitálních) potřeb v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. Uspokojení těchto potřeb v patřičné míře a v pravý vývojový čas je jednou ze základních podmínek dalšího zdravého vývoje osobnosti.“ MATĚJIČEK, Zdeněk. *Co děti nejvíc potřebují*. 3.vyd. Praha: Portál, 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8

⁶⁷ MATOUŠEK, O.,PAZLAROVA, H., BALDOVA, L. *Individualní plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy*. 1. vydání. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008. s. 36. ISBN 978-80-254-2756-9.

⁶⁸ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. 1.vyd. Praha:Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

dlouhodobým pobytům v dětí v DDS zamezit. Je mnohem náročnější dětem ústavní výchovu z důvodu výchovných problémů nařídit a současně je mnohem snazší ústavní výchovu dětem zrušit, přičemž nad „planým“ pobytem dětí v ústavním zařízení intenzivně dohlíží mnoho organizací včele s Veřejným ochráncem práv. Mimojiné i důsledkem toho je, že většina klient v DDS Měcholupy stráví méně než jeden rok.

3 Ukončení pobytu v dětském domově se školou

Ústavní výchovu soud zruší, pominou-li důvody pro její nařízení nebo lze-li zajistit náhradní rodinnou péči. Nedojde-li k jejímu zrušení soudem, zaniká dosažením 18 let, popřípadě může být prodloužena do 19 let.

Pokud nedojde k zrušení ústavní výchovy, nastává několik možností jak dětský domov se školou opustit:

- *Zkušební pobyt mimo zařízení* – zkušební pobyt mimo zařízení může být poskytnut na základě zákona 109/2002 Sb. § 23 dětem, které jsou v zařízení tohoto typu dlouhodobě bez problémů, ale rodiče nebo pracovníci DDS si nejsou jisti, zda klient v civilním prostředí obstojí. V tomto případě jsou s dítětem a jeho zákonným zástupcem sepsány podmínky zkušebního pobytu, které dítě nesmí porušit. Dítě bydlí se zákonným zástupcem a navštěvuje školu v místě bydliště. Pokud zařízení spolupracuje s neziskovými organizacemi, které mají za úkol pracovat s rodinami, je možné je požádat o dohled nad takovouto rodinou. Rodina si tak může zkusit, zda jsou již schopni společně a bez větších problémů fungovat. Po té je bezpečnější podávat soudu návrh na úplné zrušení ústavní výchovy.⁶⁹
- *Po ukončení školní docházky přemístění do výchovného ústavu* – zde děti, u kterých přetrvávají výchovné problémy a není jim na žádost rodiče zrušená ústavní výchova, pokračují ve studiu na střední škole, která je většinou součástí přímo výchovného ústavu. Zařízení tohoto typu již umožňují i *studium na civilních školách*.⁷⁰
- *Během celého pobytu v dětském domově se školou mohou rodiče, vedení DDS, ale i samotné děti požádat místně příslušný diagnostický ústav o přemístění do dětského domova. Žádost by měla být řádně odůvodněna a děti by měly být*

⁶⁹ BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009. In Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁷⁰ Srov. tamtéž

dlouhodobě bez výchovných problémů. Zde děti navštěvují civilní školy a učí se větší samostatnosti. V dětském domově může klient zůstat na základě své žádosti, pokud se stále připravuje na budoucí povolání a je nezaopatřený, až do věku 26 let.

- *Další možností je pěstounská péče a osvojení dítěte, a to v případě, že rozhodnutí soudu o osvojení či svěřeni dítěte do pěstounské péče nabylo právní moci. Tato možnost je v dětských domovech se školou velice ojedinělá.⁷¹*

Pokud mladý člověk po dosažení zletilosti nebo po ukončení prodloužené ústavní výchovy dětského domova či výchovného ústavu odchází, poskytne mu domov věcnou pomoc nebo jednorázový příspěvek v hodnotě však nejvýše 15 000,-Kč. S pomocí zaměstnanců sociálně-právní ochrany dětí a různých neziskových organizací je mu poskytována poradenská pomoc.⁷²

4 Dětský domov se školou Měcholupy

Dětský domov se školou Měcholupy (dále jen DDS Měcholupy) se nachází v západních Čechách. Toto zařízení je příspěvková organizace a jeho zřizovatelem je MŠMT ČR. V současné době plní úlohu specializovaného etopedického pracoviště pro žáky (dívký i chlapce) základní i praktické školy ve věku od 11 – 17 let. Základní škola poskytuje vzdělání v souladu s § 44 až 56 zákona č 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)⁷³ a příslušnými prováděcími právními předpisy. Obory vzdělávání jsou podle Klasifikace kmenových oborů a Rámcových vzdělávacích programů. Činnost zařízení se také řídí zákonem 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních. Výuka ve škole probíhá zpravidla od 5. ročníku do 9. ročníku. Naplněnost tříd a složení ročníků v jednotlivých třídách je různorodé, mění se každý rok, dle potřeb Dětského diagnostického ústavu Plzeň. Kapacita zařízení je stanovena na 45 dětí,⁷⁴ tj. 9 dětí na jedné skupině. Od 1. 2. 2006 po dokončení přístavby jedné budovy internátu má zařízení 5 rodinných skupin po 9 dětech. Zařízení je koedukované, 3 skupiny jsou

⁷¹ Zákon č. 109/2002 Sb. Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

⁷² Srov. tamtéž

⁷³ Srov. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

⁷⁴ Výjimka MŠMT ze dne 22. 12. 2005 pod č. j.: 37010/05-24

chlapců a 2 dívek. Každá skupina je vybavena sociálním zařízením, třemi ložnicemi po třech lůžkách, kuchyňkou a společným obývacím pokojem. V internátní části mají děti společenskou místnost s televizí a kuchyňkou, vedle společenské místnosti je k dispozici jeden pokoj, kde mohou přespat rodiče, kteří své děti přijeli navštívit. V budově školy jsou 4 třídy, počítačová učebna, dílna a cvičná kuchyňka. Součástí zařízení je školní jídelna, která zabezpečuje školní stravování dětí a zaměstnanců organizace.⁷⁵

Odpoledne mají děti přístup k PC a internetu i ke svým mobilním telefonům. Také jejich oblečení není omezené pouze na ústavní, ale mohou již po celou dobu pobytu nosit své vlastní oblečení.⁷⁶

4.1 Organizace výchovných činností

Ve dnech školního vyučování děti vstávají okolo sedmé hodiny, na snídani odcházejí v půl osmé, takže mají půl hodiny čas na osobní hygienu a úklid svého pokoje a celé skupiny. V osm hodin začíná vyučování ve škole, kterou mají děti přímo v objektu zařízení. Ve 14h. obědvají, poté následuje v některých dnech odpolední vyučování. Jindy mají volné odpoledne, které tráví přípravou do školy, chodí na vycházky, navštěvují zájmové kroužky. V 18h. odchází na večeři, poté společně hodnotí průběh dne a v 21h. mají večerku.⁷⁷

Ve dnech pracovního klidu a o prázdninách mají režim volnější, budíček je posunut přibližně na devátou hodinu, po ranní hygieně odchází na snídani. O víkendu pak mají větší úklid celé skupiny, ve dvanáct hodin oběd. Po obědě pak tráví volný čas každý po svém, vycházkami, čtením, na víkendy často vychovatele plánují finančně méně náročné výlety – v létě turistika, v zimě například bruslení či běžky. Děti jezdí několikrát do roka i na ranč, kde jezdí na koni, což je velice oblíbené. I večerka je o víkendu posunutá. Trávení volného času je samozřejmě ovlivněno chováním dítěte.⁷⁸

Děti mají možnost z tohoto zařízení jezdit každý víkend a prázdniny za svojí rodinou.

⁷⁵ Srov. BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009

⁷⁶ Srov. tamtéž.

⁷⁷ Srov. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A., *Mládež a delikvence*. 1.vyd. Praha:Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2

⁷⁸ Srov. BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009

4.2 Organizace zájmových činností

Dětem je nabízena celá řada mimoškolních výchovných činností. Jsou organizovány a začleněny do výchovně vzdělávací činnosti na internátě a koncipovány jako společné akce celého zařízení nebo prostřednictvím jednotlivých rodinných skupin. Vycházíme z celkové koncepce našeho zařízení, která se soustřeďuje na sport. Děti mají možnost v zimním období bruslit na místních rybnících, ale pravidelně jezdí i do blízkých Klatov na zimní stadion, lyžovat na běžkách a sjezdových lyžích, většinou ve větším počtu v rámci organizovaných výletů na Šumavu, navštěvovat krytý plavecký bazén, v letním období pak využívají kola, turistiku, koupání v bazénu, který je součástí našeho zařízení, dále mohou využívat hřiště a tělocvičnu na různé míčové hry. Kromě sportovních aktivit mají děti na internátě k dispozici audiovizuální prostředky jako např. televizi, video, DVD, televizní hry, počítače, digitální fotoaparát a kameru. Po celý rok mají děti možnost navštěvovat zájmové kroužky v Klatovech, dále pak zařízení spolupracuje s SOU Oselce, kam chlapci jezdí na oblíbený kroužek Práce se dřevem a kovem.⁷⁹

5 Cíl výzkumu

Cílem mého kvalitativního výzkumu není ověření teorie, ale její vytváření. Konkrétně je cílem výzkumné části zjistit pohled dětí na pobyt v tomto typu zařízení.

6 Metodika

Pro zajištění cílů této práce jsem zvolila kvalitativní výzkum, jelikož jak uvádí Disman (2009) „...posláním kvalitativního výzkumu je porozumění lidem v sociálních situacích.“⁸⁰ „Kvalitativní výzkum je nenumerické šetření a interpretace sociální reality. Cílem tu je odkrýt význam podkládaný sdělovaným informacím.“⁸¹

Ve výzkumu jsem zvolila zakotvenou teorii, což je „teorie induktivně odvozená ze zkoumání jevu, který reprezentuje. To znamená, že je odhalena, vytvořena a prozatím ověřena systematickým shromažďováním údajů, jejichž analýza a teorie se

⁷⁹ BITTNEROVÁ, J. Výroční zpráva o činnosti DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 ve školním roce 2010/2011. Měcholupy. 2011

⁸⁰ DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. s. 289. ISBN 80-7184-141-2.

⁸¹ Tamtéž. s. 285

vzájemně doplňují.“⁸² Obsahem této strategie jsou dva základní koncepty. Za prvé je to sběr dat, při kterém se objevují struktury a pravidelnosti. Za druhé je to konstantní srovnávání.⁸³ Jako techniku sběru dat jsem si vybrala polostrukturovaný rozhovor. Dochází tak k přímému kontaktu s respondenty, přičemž tazatel musí mít připravený jasný plán rozhovoru tak, aby dostal takové informace, které potřebuje.

Otázky rozhovoru byly stylizované jako otevřené, děti byly povzbuzovány k širším odpovědím. Někdy bylo nutno použít i uzavřené otázky, jelikož se stalo, že respondent neporozuměl tomu, na co je dotazován nebo neuměl jasně formulovat své myšlenky a pocity.

Struktura rozhovoru (viz příloha č. 1):

- okruhy otázek týkajících se pocitů dětí před umístěním do zařízení
- okruhy otázek týkajících se toho, jak se děti cítily bezprostředně po převozu do DDŠ Měcholupy
- okruhy otázek týkajících se vnímání pobytu nyní
- okruhy otázek, které se týkají toho, co pobyt dětem dal a co vzal

6.1 Výzkumný vzorek

Ze základního souboru, který tvořilo 31 dětí umístěných v Dětském domově se školou Měcholupy 2, představoval výzkumný vzorek 8 respondentů. Výběr výzkumného vzorku byl záměrný. Děti byly vybrány na základě několika kritérií a jejich dlouhodobého pozorování v zařízení. Všechny děti jsou v zařízení již delší dobu, proto nepodléhají prvnímu dojmu.

Kritériem výběru byl :

- ✓ **věk dětí** (ze základního souboru byly vybrány děti staršího školního věku, kdy se předpokládá nástup vyspělého způsobu myšlení.)⁸⁴
- ✓ **Doba umístění v zařízení** (všechny vybrané děti jsou v zařízení již delší dobu, proto nepodléhají prvnímu dojmu.)

⁸² STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. *Základy kvalitativního výzkumu*, 1.vyd. Brno: Sdružení Podané ruce. 1999.s. 14 ISBN 80-85834-60-X

⁸³Srov. DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost, 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. s. 300-301. ISBN 80-7184-141-2.

⁸⁴ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 4. Vydání přepracované a doplněné. Praha: Grada. 2006. s. 142. ISBN 80-247-1284-9

- ✓ **pohlaví** (tak aby vybraný vzorek byl pestrý, na základě předchozích kritérií proběhla selekce dětí na základě pohlaví)
- ✓ **komunikativnost** (vybráno na základě dlouhodobého pozorování dětí)

Na základě těchto kritérií bylo ze základního souboru vybráno 8 dětí. Záměrem tohoto výběru bylo, aby vzorek byl co nejrozmanitější a ukázal pohled dětí s různými zkušenostmi, nacházejících se v různých životních situacích. Každého respondenta z výzkumného vzorku stručně popisují níže. Rozhovoru se zúčastnilo 8 dětí z toho 4 dívky a 4 chlapci. Dívky budou označeny jako D5, D6, D7, D8 a chlapci budou ve výsledcích označeni jako CH1, CH2, CH3, CH4.

Výzkumný vzorek byl záměrně vybrán v zařízení, v kterém pracuji. Dobře znám prostředí dětského domova se školou, ale i samotné děti, proto měli dotazovaní menší šanci uvádět nepravdivé, či zkreslené informace. Výzkum prováděný na náhodně vybraném výzkumném vzorku či v neznámém prostředí zařízení by mohl ovlivnit tzv. *Hawthorne efekt*. *“Ten spočívá mj. v tom, že pokusné osoby si uvědomují zvláštnost situace, která vzniká při výzkumu... a chovají se poněkud jinak než v situaci, která jimi není vnímána jako odlišná od standardní reálné situace, na nic jsou běžně zvyklí.”*⁸⁵ Děti umístěné v zařízeních pro výkon ústavní výchovy mají často sklony lidem, kteří se neorientují v této problematice, zkreslovat danou situaci, tak aby byla zajímavá.

CH 1 – chlapec, 13let, velký zájem rodiny, z DDŠ Měcholupy jezdí každý víkend domů ke své matce, bydliště má nedaleko od zařízení, prošel diagnostickým pobytem v DDÚ Plzeň a nyní je od září 2011 v DDŠ Měcholupy, touží se co nejdříve vrátit zpět do rodiny.⁸⁶

CH2 – chlapec, 15 let, matka i otec neznámého pobytu, jezdí ne příliš často na pobyty ke své babičce, dvakrát měl problém při návratu do DDŠ Měcholupy z víkendového pobytu, prošel diagnostickým pobytem a v DDŠ je od dubna 2011.⁸⁷

CH3 – chlapec, 15 let, prošel v lednu a únoru 2010 diagnostickým pobytem v DDÚ, poté byl umístěn v DD, vzhledem k jeho přetrvávajícím výchovným

⁸⁵ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. Praha 2007. s. 66. ISBN 978-80-7184-569-0

⁸⁶ *Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH1*. Měcholupy . 2011

⁸⁷ *Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH2*. Měcholupy . 2011

problémům (převážně se jednalo o časté útky) byl chlapec na rediagnostice v DDÚ a následně umístěn do DDŠ Měcholupy , a to v březnu 2011. Domů jezdí i přes krátkou vzdálenost zařízení od rodičů, velice málo. Vztahy s rodinou velice napjaté.⁸⁸

CH4 – 15 let, chlapec prošel diagnostickým pobytem v DDÚ Plzeň a následně byl umístěn do DDŠ Měcholupy, a to v prosinci 2009. Rodiče o chlapce neprojevují žádný zájem, oba jsou lidé bez přístřeší. Pouze dvakrát chlapec trávil prázdninový pobyt u své babičky.⁸⁹

D5 - dívka, 15 let, přijata na diagnostický pobyt do DDÚ, poté umístěna do DDŠ Měcholupy, a to od dubna 2011. Domů jezdí nepravidelně, ke svému otci, ten projevuje o dceru velký zájem. Plánuje požádat soud o zrušení ústavní výchovy nad svojí dcerou.⁹⁰

D6 – dívka, 15 let, v únoru 2011 byla dívka umístěna do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, kvůli problémovému chování byla po necelém roce přijata na diagnostický pobyt, a po té umístěna v lednu 2012 do DDŠ Měcholupy. S matkou je dívka poměrně často v kontaktu, jezdí 2x za měsíc domů na víkendové pobyty.⁹¹

D7 – dívka, 14 let, umístěna od září 2009 v dětském domově, kvůli problémovému chování na přelomu roku 2009/2010 diagnostický pobyt a od ledna 2010 v DDŠ Měcholupy. Na pobyty ke svému otci jezdí velice zřídka (přibližně 2x do roka) a telefonické kontakty jsou minimální. Matku se dceří ozvala po 10 letech z Anglie.⁹²

D8 – dívka, 13 let, je od útlého dětství v ústavní péči. Od listopadu 1999 byla umístěna v dětském domově pro děti do šesti let, v roce 2002 přemístěna do jiného dětského domova. V roce 2009 byla dívce, na žádost matky, zrušena ústavní výchova, ale po třech měsících byla ÚV opět nařízena. Dívka byla na žádost

⁸⁸ Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH3. Měcholupy . 2011

⁸⁹ Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH4. Měcholupy . 2009

⁹⁰ Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D5. Měcholupy . 2011

⁹¹ Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D6. Měcholupy . 2012

⁹² Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D7. Měcholupy . 2010

dětského domova přemístěna z důvodu dlouhodobého problémového chování do DDŠ, a to v listopadu 2011.⁹³

6.2 Popis sběru dat

Všem zúčastněným byla zaručena plná anonymita. Všichni respondenti souhlasili, že uskutečněný rozhovor bude nahráván na digitální diktafon a získané informace budou použity na zpracování bakalářské práce. Rozhovory byly vedeny přímo mnou a všechny proběhly v Dětském domově se školou Měcholupy.

7 Vyhodnocení rozhovorů

První okruh – pocity dětí před umístěním do prvního zařízení a následně do DDŠ Měcholupy?

Respondenti D5, CH3, CH4 měli strach z umístění do dětského diagnostického ústavu, který pro ně byl prvním zařízením. CH3, D7 a D8 byli nejdříve umístěni v dětském domově, umístění do DDŠ očekávali vzhledem ke svému problémovému chování a měli velký strach, protože mezi ostatními dětmi v DD se o všech „pastáčkách“ – jak zařízení tohoto typu děti běžně nazývají – mluví velice špatně. Strach měli respondenti hlavně z ostatních dětí, očekávali tzv. „přivítačku“⁹⁴, jako druhý důvod uváděli strach z vychovatelů a také z režimu. D5 sama požádala zaměstnance sociálně-právní ochrany dětí, aby byla umístěna, vzhledem ke svým problémům, které již nedokázala řešit, do diagnostického ústavu. CH1 neměl vůbec strach při nástupu do „diagnostáku“. CH2 a D6 pocítovali spíše stesk po rodině.

O existenci zařízení pro výkon ústavní výchovy se všechny oslovené děti dozvěděly od svých rodinných příslušníků, ty svým dětem většinou „pastákem“ hrozili a zaměstnanců sociálně-právní ochrany dětí. Pouze D6 věděla základní informace navíc ze školy. O chodu DDŠ Měcholupy se děti, které přišly z dětského diagnostického ústavu, dozvěděly při diagnostickém pobytu, při pravidelných etopedických schůzkách. D8 a D7, které byly přemístěny z dětských domovů, měly informace pouze od ostatních dětí.

⁹³ Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D8. Měcholupy . 2011

⁹⁴ Tzv. „přivítačka“ – rituály v zařízeních tohoto typu, kdy starší děti při příchodu nováčka zbíjí

Z umístění do dětského domova se školou Měcholupy měli všichni dotazovaní respondenti strach. Očekávali, že tu nebude příliš velká volnost, budou je čekat nepřiměřené tresty. CH1, D7, CH4 měli velké obavy z vychovatelů. Až na CH2, který měl hodně informací od svého bratra a kamaráda, který tu je také umístěný.

Druhý oddíl - jak se děti cítily bezprostředně po umístění do DDS Měchlupy?

D5, CH1, D6, D7 pociťovali strach ze všeho. CH2 a D8 byli nervózní z toho, jak mezi ostatní děti zapadnou. D8 navíc měla obavy z učitelů, bála se, že budou příliš přísní. Všechny děti se shodly na tom, že je nejvíc uklidnilo, když viděly „známé tváře“ a také na tom, že je ostatní přijali celkem dobře. Chlapci prozradili, že museli v prvních dnech čelit nátlaku od ostatních, hlavně starších chlapců, dva z nich se poprali. U dalších dvou následovala slovní potyčka. D5 měla v prvních dnech problémy s jednou dívkou, s kterou si to podle jejích slov „slovně vyřídily na záchodech“ a také s tetou (skupinovou vychovatelkou). D6 měla strach z „divných pohledů“ jednoho spolužáka, ale byla ráda, že druhý den se spolu bavili. D8 čelila také slovním urážkám na své skupině od dívky, s kterou sdílela pokoj, nereagovala a za několik dní už bylo vše v pořádku. Všichni respondenti uváděli, že byli spokojení, když je ostatní děti i vychovatelé seznamovali s režimem DDS Měcholupy.

V prvních dnech mělo hned několik oslovených dětí chuť utéci. CH1 těžce nesl odloučení od matky, nakonec si to rozmyslel, jelikož si prý nechtěl dělat problémy a také nechtěl, aby o něj měla matka strach. Stejně myšlenky měla i D7, ta tak i učinila, po té jí mrzelo, že hned na začátku ztratila u své tety (skupinové vychovatelky) důvěru.

Na otázku co je nejvíce po příchodu do DDS zajímavé, byly převážně víkendové odjezdy a četnost vycházek. CH1, D7 a CH4 se nejvíce zajímaly o možnosti zájmových činností. CH3 uvedl, že nejdůležitější pro něj byl vzhled jeho pokoje a jací jsou vychovatelé. D7 zajímalo vybavení DDS, hlavně počítačů. Pro D5 bylo nejdůležitější, jak bude vycházet s dětmi na skupině, naopak odjezdy domů jí příliš nezajímaly, s rodiči nechtěla být v kontaktu. Pro CH1 byla nabídka zájmových kroužků zklamáním, jelikož hraje rád tenis a tady nabízejí pouze stolní tenis. CH4 byl poměrně spokojený, protože si představoval, že bude muset stále jen uklízet. D5 byla překvapená z poměrně velké volnosti.

Třetí oddíl – kdy se otázky zaměřovaly na to, jak vnímají pobyt nyní?

Všichni respondenti uvedli, že jsou v tomto zařízení spokojeni. Dívka D8 uvedla, že by uvítala větší samostatnost hlavně při domácí práci, např. by byla ráda, kdyby na každé skupině byly k dispozici pračky, přičemž by si všichni o své prádlo starali sami, dále si myslí, že by měli častěji vařit, aby byli lépe připraveni do života, k tomuto názoru se přiklání také dívka D6, která je z dětského domova zvyklá na větší soběstačnost. Oběma by nevadilo ani to, že by museli dříve vstávat. Naopak všichni chlapci a dívka D8 byli s tímto systémem naprosto spokojeni, nic by neměnili. CH2, CH4 a D7 označili zařízení jako svůj domov. CH3 uvedl, že by tu rozhodně nic neměnil, podle jeho slov „*by to byl zvyk na víc a do toho se mu teda opravdu nechce*“. Šest z osmi dětí uvedlo, že mají velkou důvěru u svých skupinových vychovatelů. Shodně uvedli všichni respondenti, že jsou velice spokojeni s tím, že mohou nosit vlastní oblečení. Čtyři děti uvedli, že jim vyhovuje návštěva zájmových kroužků v Klatovech, jsou rády, že se dostanou „*mezi normální lidi*“.

Čtvrtý oddíl – otázky se vztahovaly na to, co pobyt dětem dal a co vzal?

D5 a D8 uvedly, že se naučily lépe kontrolovat při komunikaci s dospělými, jsou schopné respektovat autoritu, a také že nemohou mít vždy „poslední slovo“. D8 uvedla, že jí přísnější režim vyhovuje více, dokáže prý více kontrolovat své agresivní projevy. CH2 a CH4 shodně uvedli, že důležité, co jim pobyt dal, je vzdělání. V minulosti měli oba velké problémy s docházkou ve škole. Přiznávají, že kdyby základní škola nebyla součástí zařízení, měli by problémy s docházkou i nyní. Také D6 uvádí jako velké pozitivum studium, doufá, že si stačí trochu vylepšit známky a poté se vyučí cukrářkou, což by jí moc bavilo. Téměř všichni dotazovaní mimo CH3 a CH4 shodně uvedli, že pobyt jim pomohl zlepšit vztahy s rodinou. Obzvláště D5 pociťuje výrazné zlepšení při komunikaci s otcem, s kterým měla vždy problémy. Nyní se s otcem pravidelně navštěvuje a otec jí prý „konečně začíná důvěřovat“. CH1 si pochvaluje, jak si nyní s matkou rozumí, snaží se jí doma pomáhat a víc si povídají. Už netráví tolik času venku a váží si toho, že může být s matkou doma. V rodině D6 se prý zlepšil vztah mezi ní a novým manželem své matky. Také nyní o sobě a svém chování hodně přemýšlí, vyhovuje jí, když domů jezdí méně častěji, ale vždy když přijede domů, všichni si sednou a snaží se dohodnout tzv. pravidla pobytu. CH2 navíc uvedl, že si dokáže mnohem lépe organizovat volný čas, byl prý hrozně líný, ale vždy když nyní

jede domů, chodí se svým bratrancem na brigády a je pak rád, když si za vydělané peníze může koupit něco značkového na sebe. CH1, CH2, CH4 „protřídili“ své přátele a udržují kontakt pouze s blízkými přáteli. Všichni respondenti jsou rádi, že existují internetové sociální sítě, které jim pomáhají při kontaktu s lidmi, které mají rádi.

Dále při otázce co jim pobyt dal, děti uvádějí převážně zájmové činnosti. D5, D6, CH2, CH4 uvádějí první zkušenost s běžkami, které se jim velice líbili, D8 je spokojená, že může svůj volný čas věnovat hraní na flétnu, také se tu naučila vyšívat, což jí momentálně baví ze všeho nejvíce. CH1 tu poznal kolektivní hru florbal, moc ho baví, naopak znovu zmiňuje, že mu tady chybí tenisový kroužek. CH2 je rád, že se může účastnit pravidelných zápasů v hokeji, kde působí jako brankář. Zmiňuje, že se naučil bruslit pořádně až tady v „pasťáku“. D7 uvádí, že tu poprvé zažila jízdu na koni, koně má moc ráda, tak si tímto splnila svůj malý sen. CH3 uvádí *“pobyt mi vzal čas, kterej bych využil jinak, ale jak, to nevím. Dobrý je, že to odsud mam blízko domů. Nic jinýho mi to tu nedalo. Nic mě tu nechybí, je to tu pro mě stejný jak doma, akorát tu nemam rodiče.”*

Na otázku co jim pobyt vzal, odpověděli CH1, CH2, D5, D6, že rodinu ale také několik velice dobrých přátel. CH2, CH4 uvádí ztrátu soukromí. D5, D6 shodně uvedly, že ztratily volnost, ale že *„je to nakonec dobře, stejně bych se nadělala ještě větší problémy a dřív nebo pozděj v pasťáku skončila,”* uvedla D5.

7.1 Shrnutí

Hlavním cílem mého výzkumu bylo zodpovězení otázky, jaký je skutečný pohled dětí na pobyt v Dětském domově se školou Měcholupy. Aby mohla být tato otázka zodpovězena, vytvořila jsem čtyři okruhy otázek, zaměřených na danou problematiku.

První okruh otázek se týkal toho, jak se děti cítily při obdržení informace, že budou umístěny do prvního zařízení a následně do Dětského domova se školou Měcholupy. Pro většinu dětí představovalo první zařízení diagnostický ústav, ty téměř shodně odpověděly, že pocítovaly před umístěním velký strach, a to hlavně z ostatních dětí a jejich fyzického násilí, ale také z režimu a vychovatelů. Zbytek dotazovaných, kteří odpověděli, že strach neměli, byl dostatečně informován od svých kamarádů nebo spolužáků, kteří již takovým zařízením prošli. O zařízeních tohoto typu se dozvídají převážně od svých rodičů, kteří jím tímto hrozí. O DDŠ Měcholupy jsou dostatečně

informování na etopedických schůzkách při diagnostickém pobytu v dětském diagnostickém ústavu. I přesto měly děti z umístění do DDŠ Měcholupy strach, a to převážně kvůli mýtům, které o těchto zařízení kolují již spoustu let. Největší strach ale pociťovaly děti, které byly přemístěny z dětského domova, ve kterém jsou mýty o DDŠ nejhroživější.

Bezprostředně po umístění dětí do Dětského domova se školou Měcholupy byly nervózní a také měly obavy, jak mezi ostatní děti zapadnou. Všechny dotazované uklidnilo, když viděli „známé tváře“ – tím byly děti, které již poznaly při diagnostickém pobytu. Všichni dotazovaní chlapci, ale i několik dívek, se shodlo na tom, že museli ze začátku čelit slovnímu nátlaku od ostatních dětí.

Pouze dva respondenti měli na začátku pobytu chuť utéci, jedna dívka tak učinila, chlapec se bál možných problémů, proto si to nakonec rozmyslel. Nejvíce děti zajímalo trávení volného času, odjezdy za rodinou, ale také vybavení pokoje a jací budou vychovatelé. S nabídkou zájmových činností byly děti poměrně spokojeny, pár by jich uvítalo větší výběr.

Na otázku jak děti vnímají pobyt nyní, odpovídaly téměř shodně, že jsou poměrně spokojené. Některé dotazované dívky by uvítaly větší samostatnost, např. samy si práť, žehlit, vařit si alespoň o víkendech. Ostatní děti, hlavně chlapci, byli zásadně proti a nic by tu neměnili. Rádi využívají možnosti navštěvovat některé kroužky v nedalekých Klatovech. Všichni shodně odpověděli, že jim vyhovuje možnost nosit vlastní oděv,

Na otázky, které směřovaly na zjištění toho, co jim pobyt dal, děti shodně odpovídaly, že se naučily lépe komunikovat s dospělými, respektovat je. Respondenti uvádí zlepšení situace v rodině. Několik dotazovaných dětí uvádí, že jim vyhovuje škola přímo v zařízení, docházku tak nemohou nerespektovat, získají tak určité znalosti a budou pak moci pokračovat ve studiu na oborech, které je baví. Téměř všichni si během pobytu vytříbili své známé a kamarády. Ale také shodně uvádí, že jim pobyt v DDŠ spoustu přátel vzal, stejně tak jako rodinu, respondenti uváděli také ztrátu soukromí a volnosti, někteří uvedli ztrátu svých zálib.

Na základě mého výzkumu formuluji následující hypotézy:

Hypotéza č.1.

Umístěným dětem v Dětském domově se školou Měcholupy nejvíce chybí rodina.

Hypotéza č. 2

Budoucí klienti zařízení pro výkon ústavní výchovy pocít'ují strach z neznáma.

Hypotéza č. 3

Klienti DDŠ Měcholupy považují při pobytu za nejdůležitější návštěvy blízkých rodinných příslušníků, trávení volného času, složení dětí a charakter vychovatele.

Hypotéza č. 4

Umístěné děti považují za největší nevýhodu lokalitu, ve které se zařízení nachází, ztrátu volnosti a malý výběr zájmových kroužků.

Závěr

Tato práce byla zaměřená na to, jak skutečně vnímají děti pobyt v zařízení pro výkon ústavní výchovy, konkrétně v Dětském domově se školou Měcholupy. Teoretická část objasňuje či přibližuje účel a funkci zařízení tohoto typu, jejím představit problematiku těchto zařízení. Praktická část zkoumá pohled umístěných dětí na pobyt v Dětském domově se školou Měcholupy.

Mým cílem bylo rozkrýt pocity a poznatky dětí umístěných v DDŠ Měcholupy. Informace ze zorného úhlu samotného dítěte umístěného v tomto typu zařízení může dle mého názoru podat věrohodnější pohled na vnitřní dění v tomto zařízení. Tyto informace mohou být zásadní při utváření si názoru na dětský domov se školou pro laickou i odbornou veřejnost.

Jako tazatele mě překvapily názory a poznatky dětí DDŠ Měcholupy. Vyjma „odloučení od rodiny“ děti víceméně pobyt v DDŠ nevnímají záporně, nesetkala jsem se s takovými odpověďmi, které by poukazovaly na závažné problémy, jež by děti vnímaly jako významně frustrující – tj. šikana, známky deprese, chuť utéci, výraznou averzi vůči pobytu. Děti (i pro mě) překvapivě pobyt v zařízení spíše chválily. Pokud jej kritizovaly, jednalo se zejména o lokalitu zařízení (malá vesnice) a malý výběr zájmových kroužků.

Výzkum byl prováděn pouze v jednom zařízení, proto se výsledky tohoto výzkumu nedají zobecňovat na všechna zařízení tohoto typu. Vnímání pobytu dětí je ovlivněno celkovou atmosférou domova, kvalitou zaměstnanců i aktuálním složením klientů. Přesto má jistě svou výpovědní hodnotu a naznačuje, že klima ústavních zařízení již není tak frustrující jak by se dalo předpokládat.

Byla bych ráda, kdyby tato práce byla prospěšná jak pro instituce, které se touto problematikou přímo zabývají, tak pro širokou veřejnost, která by se mohla zbavit tradujících se mýtů a začala by třeba klienty, jejich rodiče i zaměstnance DDŠ vnímat reálněji.

Závěrem bych chtěla podotknout, že má práce není obhajobou ústavní péče. Jsem si vědoma veškerých negativních vlivů, přesto jsou situace, kdy je jí potřeba, a v těchto případech je neobjektivní pohled bez znalosti problematiky poškozující, a to pro všechny zainteresované.

Seznam použitých zdrojů

Literatura:

BITTNEROVÁ, J. *Vnitřní řád Dětského domova se školou Měcholupy 2*. Měcholupy. 2009.

DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2008. ISBN 80-7184-141-2.

HARTL, P. *Psychologický slovník*. 3. vyd. Praha 1996. ISBN 80-90 15 49-0-5.

MATĚJÍČEK, Z. *Co děti nejvíce potřebují*. 3. Vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-802-3.

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH1. Měcholupy . 2011

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH2. Měcholupy . 2011

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH3. Měcholupy . 2011

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta CH4. Měcholupy . 2009

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D5. Měcholupy . 2011

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D6. Měcholupy . 2012

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D7. Měcholupy . 2010

Interní dokumenty DDŠ, ZŠ a ŠJ Měcholupy 2 – Spis klienta D8. Měcholupy . 2011

KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách*. 1. Vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-123-1

LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 4. vydání přepracované a doplněné. Praha: Grada. 2006. ISBN 80-247-1284-9

MARTÍNEK, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. 1. vyd. 2009. ISBN 978-80-247-2310-5

MATĚJÍČEK, Z. Co děti nejvíc potřebují. 3.vyd. Praha: Portál, 2003. 108 s. ISBN 80-7178-853-8

MATOUŠEK, O. Slovník sociální práce. 1. vyd. Praha: Portál. 2003. s. 86. ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, O. Ústavní péče. 2.vyd. Praha:SLON, 1999. OSPN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVA, H., BALDOVÁ, L. *Individuální plánování služeb u ohrožených dětí a mládeže s důrazem na mladistvé odcházející z ústavní výchovy.* 1. vydání. Praha: Občanské sdružení Člověk hledá člověka, 2008. ISBN 978-80-254-2756-9.

PELIKÁN, J. Základy empirického výzkumu pedagogických jevů. Praha 2007. ISBN 978-80-7184-569-0.

STRAUSS, A., CORBINOVÁ, J. Základy kvalitativního výzkumu, 1.vyd. Brno: Sdružení Podané ruce. 1999. ISBN 80-85834-60-X

ŠKOVIERA, A. *Dilemata náhradní výchovy.* 1. vydání. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5.

ŠUSTOVÁ, L. *Analýza důvodů umístění dětí do zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.* České Budějovice, 2009. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta. Katedra psychologie a speciální pedagogiky. Vedoucí práce PaedDr. Z. Slomek.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-414-1.

ŽEMLIČKOVÁ, G, *Záškoláctví*. [online].[cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://www.nicm.cz/zaskolactvi>

Legislativa:

Evropská úmluva o výkonu práv dětí č. 54/2001 Sb.m.s

Listina základních práv a svobod č. 2/1993 Sb.

Úmluva o právech dítěte č. 104/1991 Sb

Zákon 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zákon 94/1963 Sb., o rodině.

Zákon č. 359/199 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Internetové zdroje:

ARABADŽIEV, S. *Poruchy chování*. [online].[cit. 14.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://sikana.iextra.net/poruchy-chovani>

ASOCIACE NÁHRADNÍ VÝCHOVY. *Seznamy zařízení*. [online]. [cit. 20.12.2011]. Dostupné na internetu: <http://www.anv.cz/seznam-zarizeni>

DVOŘÁK, M. *Systém náhradní výchovy* [online]. Str. 12 [cit. 9. ledna 2012]. Dostupné na internetu: http://www.anv.cz/System_nahradni_vychovy.pdf

Děti z ústavů !Právní a psychologické dopady ústavní výchovy z pohledu ochrany rodiny a nejlepšího zájmu dítěte. [online].[cit.14.ledna 2012]. Dostupné na internetu: http://www.llp.cz/_files/file/deti_z_ustavu.pdf

THEINER, P. Poruchy chování u dětí a dospívajících. Psychiatrie pro praxi. 2007. [online] [cit. 19.1.2012]. Dostupné na internetu: <http://www.solen.cz/pdfs/psy/2007/02/09.pdf>

Seznam příloh

Příloha č. I. – Struktura polostrukturovaného rozhovoru

Příloha č. I.

Plán polostrukutovaného rozhovoru

1. Okruh otázek – pohled dětí z DDŠ Měcholupy před umístěním do tohoto zařízení

- pocity při obdržení informace o umístění do prvního zařízení
- informovanost o zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy
- pocity před umístěním DDŠ Měcholupy
- informovanost o DDŠ Měcholupy, co se traduje mezi ostatními dětmi
- představy o pobytu v DDŠ Měcholupy (pobyty v rodině, složení dětí, režim, délka pobytu, povinnosti, zaměstnanci)

2. Okruh otázek – vnímání pobytu bezprostředně po umístění

- jaké jsi měl pocity (strach, nervozita..)
- chování ostatních dětí vůči nově přijatému dítěti
- agresivní chování vůči nově přijatému dítěti
- chuť utéci ze zařízení
- první dojmy ze zařízení (ostatní děti, zaměstnanci, režim zařízení)
- co pro nově umístěné děti bylo nejdůležitější, co je nejvíce zajímalo
- zda se vyskytlo nečekaného

3. Okruh otázek – vnímání pobytu nyní

- pocity ze zařízení nyní (ostatní děti, zaměstnanci, chod zařízení..)
- útky
- kontakt s rodiči a okolím

4. Okruh otázek – Co ti pobyt dal a co vzal?

- uvědomění si vlastní chyby
- jak ovlivnil pobyt v zařízení vztah s rodiči a celou rodinou, ale také s přáteli
- získání nových přátel
- co ti pobyt přinesl (nové zážitky, znalosti..)
- co ti v zařízení nejvíce chybí

Abstrakt

VOLEJNÍKOVÁ, M. *Pohled dětí z Dětského domova se školou Měcholupy na pobyt v tomto typu zařízení*. České Budějovice, 2012. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie. Vedoucí práce Mgr. Markéta Elichová, Ph.D..

Klíčová slova: ústavní výchova, zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, dětský domov se školou, poruchy chování, volnočasové aktivity, opuštění dětského domova se školou,

Cílem bakalářské práce je ukázat a objasnit funkci či účel dětského domova se školou, a zjistit pohled dětí na pobyt v tomto typu zařízení. Teoretická část popisuje druhy zařízení pro výkon ústavní výchovy, ústavní výchovu a s ní spojenou legislativu a také jaké jsou důvody pro umístění dětí do uvedených zařízení. Charakterizuje osobnost klienta a zaměstnance v tomto typu zařízení, volnočasové aktivity dětí, negativní vliv ústavní výchovy a jak probíhá ukončení pobytu v dětském domově se školou. Dětské domovy se školou mají z předchozích dob velmi špatnou pověst. Ve společnosti kolují různé mýty a málokdo si pod tímto pojmem vybaví něco pěkného. V praktické části se na základě rozhovorů snažím zjistit jaký je skutečně pohled dětí, které jsou umístěny v dětském domově se školou Měcholupy, na pobyt v tomto typu zařízení.

Abstract

VOLEJNÍKOVÁ, M. *A view of children from children's home with school in Měcholupy on life in this type of institute.* České Budějovice, 2012. Bachelor's Thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Practical Theology. Thesis supervisor Mgr. Markéta Elichová, Ph.D.

Key words: institutional education, Institutional Care facility, Children's home with school, behaviour disorders, free time activities, leaving children's home with school

The target of this bachelory work is to show and clear the function of children's home with school and it tries to get the children's point of view on life in this type of institute. The teoretical part describes kinds of institutes for institutional education duty, institutional education itself and a legislation conected with it. Also there are the reason for placing children in such institutes. It characterizes personality of a client and an employee of such type of institute, so as freetime activities of children, negative influence of institutional education and how goes the ending of a stay in children's home with school. Children's home with school has got very bad reputation from the past. There are many diferent misinterpretations in our society. Not many of us imagine anything pleasant about it. In the practical part I try to discover the real children's oppinion about institutional care. It is based on dialogs with children who live in children's home with school in Měcholupy.